

Младен Вилотијевић

ЕМАНЦИПАТОРСКО ВАСПИТАЊЕ

Без икаквог увода поставићу једноставно питање: да ли је наша педагогија као теорија и пракса испустила из видног поља неке битне компоненте васпитања и образовања. Сматрам да јесте и кад то кажем мислим на формирање ученика као аутономне личности. У Закону о основама система васпитања и образовања као циљ је, на првом месту, стављен пуни интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој ученика, значи целовита личност. Међутим, у том истом Закону, у исходима образовања, налаже се да ученици треба да усвајају знање, да науче, идентификују, раде, прикупљају, комуницирају итд. Готово да се и не помиње васпитна страна наставног и школског рада. У пракси, стање је врло неповољно јер се школски успех ученика одмерава само по ономе што је сазнао, а мало или нимало по томе да ли се, и колико, формирао као самостална личност. И усмено и тестовско проверавање рада и резултата ученика сведено је на когнитивну компоненту која јесте важна, али не и једино важна јер су и морална, емоционална, естетска и конативна својства веома битна. То је тако јер је најлакше припремити и обрадити тестове когнитивног карактера, и уопште, најлакше је процењивати знања.

Усредсређујем са на задатак школе да помогне ученику да аутономно просуђује и делује. Користим термин аутономија личности зато што га је као категорију промовисала критичко-комуникативна педагогија утемељена на идејама франкфуртског филозофског круга. На значај те педагогије се нарочито указује током последње деценије. Јирген Хабермас, истакнути представник тога круга, посебно је наглашавао задатак да појединац себе обликује као личност и као сметњу томе означавао је инструментализам који гуши човеков субјективитет. Критичко-комуникативна педагогија се наслонила на те идеје па тако Клаус Моленхауер, протагониста те педагогије, коју назива и еманципаторском, каже да се у педагошком деловању

ваља окренути аутономији, ослободити се догматизма пошто самоодређење треба да буде сврха образовне и васпитне праксе.

Мислим да се у нашим званичним документима, посебно кроз стандарде и исходе, а у пракси нарочито, углавном инсистира на тзв. компетенцијама које потпуно засењују потребу еманципаторских настојања. Квалификација, компетенција, знање су потиснули људску компоненту на маргину. Наш је задатак да на то указујемо и да се боримо против инструментализације образовања јер струка треба да има критички однос и према школској пракси и према технократским захтевима. За критику има доста разлога зато што се образовање посматра утилитаристичко-економистички, односно зато што се личносно-морална и општекултурна страна образовања ученика запоставља. Овде се треба сетити залагања Волфганга Шульца који је истицао да је стицање компетенција за друштвену репродукцију легитимно једино ако се тиме истовремено подржавају аутономија, самоодређење и располагање самими собом.

Не треба посебно наглашавати да се тим елементима наставног рада код нас поклања најмање пажње. Резултати истраживања о вредносним оријентацијама и идеалима младих непосредно оптужују и нашу образовну политику и праксу. Наши младићи и девојке хтели би, са мало рада, да живе лепо и угодно, а узорци су им личности са естраде и спортисти, а не проналазачи, научници и уметници. Аутономне личности, са изграђеним моралним опредељењем према раду и према другима сигурно би имале другачије вредносне оријентације. Дидактици, као теорији и пракси добро би дошло Шелерово упозорење да образовање не треба да служи само квалификацији (радној) и да поглед педагога не сме бити управљен само на садржаје већ и на односе. Реч је о односима према другима, према раду, према вредностима, о томе да васпитање треба схватити као процес еманципације, тј. као враћање појединца самоме себи. В. Клафки наглашава да еманципаторско образовање значи оспособљавање за самоодређивање, суодређивање и солидарност. Процес одрастања треба да води појединца ка самопотврђивању, само-спознаји и самоодређењу – то је порука еманципаторске педагогије.

Према тим порукама, ми треба да се самоодредимо и делујемо. Треба да се упитамо да ли је нашим ученицима омогућено да располажу сами собом или њима располажу други, државни органи својим актима и ауторитарни наставници својим

понашањем? Укратко, делујмо еманципаторски, а то значи да настава треба да има критички однос према стварности, да буде интерактивна, кооперативна, организована као рад у малим групама, да не инструментализује ученика него да му помаже да постане самоодређујућа и аутономна личност која ће прогресивно мењати реалност.